

SMETANARAPPORT

ANTONÍN DVOŘÁK-TEATERN I OSTRAVA OCH NATIONALTEATERN I PRAG • RECENSENT: SÖREN TRANBERG

Bedřich Smetanas 200-årsdag har firats stort i Tjeckien, inte minst i Ostrava.

Där gav man i mars och maj alla tonsättarens åtta fullbordade operor i två omgångar.

OPERA åkte dit före ishockey-VM i början av maj och såg Dalibor och Två änkor.

Ostrava, Tjeckiens tredje största stad med 320 000 invånare, är en gammal industristad i Mähren-Schlesien, där gruvbrytningen upphörde 1994. Stålproduktionen är fortfarande omfattande, men man har valt att spara ett gammalt stålverk som ett minnesmärke över svunna tider. Ostrava är en eftersatt stad rent ekonomiskt och det märks inte minst i stadsmiljön, där en del övergivna hus och fasader blandas med nybyggda och renoverade hus.

Operahuset heter Antonín Dvořák-teatern och invigdes 1919. Salongen rymmer 519 platser och är ett mellanting mellan Stora Teatern i Göteborg och Axel Anderbergs teater i Karlstad. Härmed har ni fått förutsättningarna.

Min första kväll spelades *Dalibor*, en samproduktion med operahuset i Pilsen. Den komponerade Smetana direkt efter *Brudköpet* och den fick sin urpremiär 1868 i samband med att första grundstenen lades till den nuvarande Nationalteatern i Prag. Det är för övrigt Smetanas enda tragiska opera. **Joseph Wenzigs** libretto bygger på en tjeckisk legend från medeltiden. Gestalten Dalibor kan ses som en symbol för den tjeckiska nationen och dess frihetskamp. Verket har beröringspunkter med genren räddningsoperor och Beethovens *Fidelio*.

Milada, vars bror har omkommit i en slottsbrand som Dalibor anstiftat, kräver att rättvisa ska skipas. Här finns stora likheter med första akten i *Lobengrin*, om vi vänder på könsrollerna en smula. Då Milada hör Dalibors försvar ångrar hon sig och ber om hans nåd. Steg för steg inser hon att hon förälskat sig i Dalibor. Utklädd till man tar hon sig in i fängelsehålan där en violin ska signalera att räddningsförsöket ska inledas. Fängvaktaren Beneš upptäcker att

han har blivit lurad och kung Vladislav tvingas utfärda dödsstraff. Räddningsförsöket misslyckas och både Dalibor och Milada dödas.

Operan är personalkrävande och i Ostrava kändes det väl trångt på den lilla scenen, där många entréer fick göras från fonden. **Martin Otavas** regi var ärligt talat lite amatörmässig. Orkesterdiket är knappast rymligt och det innebar att man inte kan spela med full orkesterbesättning, vilket märktes i det tunna sträket.

Det var sopranerna **Kateřina Hebelková** (Milada) och **Veronika Rovná** (Jitka) som stod för de bästa vokala insatserna. Den förstnämnda har en dramatisk sopran med intensitet och attack (hon har även sjungit rollen i Prag). De båda avslutar första akten med en härlig dramatisk duett. Titelrollen sjöngs av den italienske tenoren **Luciano Mastro** som tillhört ensemblen i 20 år. Tyvärr var han för oflexibel rent sceniskt och vokalt var det både jämntjockt och i underkant.

Kateřina Hebelková. Foto: Martin Populař.

SMETANA: DALIBOR

Premiär 22 juni 2023, besökt föreställning 6 maj 2024.

Dirigent: Jiří Habart

Regi: Martin Otava

Scenografi: Daniel Dvořák

Kostymdesign: Dana Haklová

Rörelseinstruktör: Jana Tomšová

Kormästare: Jurij Galatenko

Dramaturg: Juraj Bajús

Solister: Luciano Mastro, Marián Lukáč, František

Zahradníček, Peter Mikuláš, Martin Javorský,

Kateřina Hebelková, Veronika Rovná, m.fl.

Veronika Rovná, Jan Rychtar, Marián Lukáč, František Zahradníček och kören. Foto: Martin Populař.

Slutscenen ur Två änkor. Foto: Martin Populař.

Livia Obručník Venešová och Martin Gurbal. Foto: Martin Populař.

SMETANA: TVÅ ÄNKOR

Premiär 9 juni 2022, besökt föreställning 7 maj 2024.

Dirigent: Marek Šedivý**Regi och scenografi:** ROCC**Kostymdesigner:** Belinda Radulović**Rörelseinstruktör:** Anna Knollová**Kormästare:** Jurij Galatenko**Dramaturg:** Juraj Bajús**Solister:** Lada Bočková, Livia Obručník Venešová, Martin Javorský, Martin Gurbal, Rudolf Medňanský, Karolína Levková, Petr Urbánek.www.ndm.se

I operakomedin *Två änkor* var behållningen betydligt större. Här befinner vi oss i en borgerlig godsägarmiljö. Handlingen baseras på en fransk 1800-talskomedi och är den enda av Smetanas operor som inte har en tjeckisk litterär förlaga.

Allt kretsar kring de två kusinerna Karolina (den glada änkan), som äger godset, och Anežka (den svärmodiga) – också hon nybliven änka. Den senare har en beundrare, den stilige Ladislav. Karolina förstår att han är förälskad i Anežka och hon besvarar hans kärlek, något som hon försöker dölja. Efter diverse förvecklingar får Anežka sin Ladislav, dock inte i den här uppsättningen. Han försvinner ut i finalensemblen och i fonden verkar det som att kusinerna bildar ett eget nytt regnbågspår.

Jämfört med *Dalibor* var det ett mycket mer öppet scenrum, där både komiken och psykologin i personregin gick fram. **Lada Bočková** och **Livia Obručník Venešová** som de båda änkorerna höll hög sånglig klass. Och inte minst den lyriske tenoren **Martin Javorský** som Ladislav, medan barytonen **Martin Gurbal** som Skogsvaktaren trots fin barytonpotential kändes lite för ung i sin roll.

Givetvis är det imponerande att en provinsscen som den i Ostrava kan ge Smetanas alla operor i en följd, dessutom två gånger. Det var också en hel del tillrest internationell publik. Själv hade jag en brittiska som bänkgranne andra kvällen.

Före avresan den 5 maj firade Göteborgsoperan Smetana genom att ge en omfattande jubileumskonsert med rejäla sjok ur just *Dalibor* och *Två änkor*. Orkestern spelade även den symfoniska dikten *Hakon Jarl*, som Smetana komponerade på Särö sommaren 1858, samt de tre första satserna ur *Má vlast (Mitt fosterland)*. Här måste **Sofie Asplund** och **Ann-Kristin Jones** insatser framhållas med varsin aria plus duett ur *Två änkor*.

Även **Joachim Bäckström** imponerade i sitt fina framförande av Dalibors aria med violinsolo i andra akten, där han uttrycker sin kärlek till sin mördade vän Zdeněk. Här kom musiken i den ursprungliga orkesterbesättningen till sin rätt under den unge och mycket inspirerande tjeckiske dirigenten **Jiří Rožeň**. Varför kan inte något svenskt operahus sätta upp någon av dessa operor? Jag vet att *Dalibor* var på tal när Hans Hiort var chef i Karlstad.

Tjeckienresan avslutades med två föreställningar på Nationalteatern i Prag. Först ut var Smetanas mest populära opera *Brudköpet*, som har spelats mer än 2 500 gånger där sedan premiären 1866. Den två år gamla uppsättningen är i regi av tjeckiskan **Alice Nellis**, som mest har sysslat med film och avantgardeteater. Men hon har också gjort några operauppsättningar av nutida musikdramatik.

Här blev det teater i teatern genom att vi under spelets gång gick från kollationering till den färdiga föreställningen framåt sista akten. Med andra ord fick vi se hur en regissör ihop med sin assistent instruerade sångarna i spelet mer i början för att det mot slutet ansågs färdigrepeterat. Det här regikonceptet gjorde att man aldrig riktigt kom in i handlingen. Det är förstaeligt att man vill komma bort från gamla traditionella klichéer, men den här idén gav inte några nya ingångar.

Jiří Sulženko, Lucie Hájková och Josef Moravec.
Foto: Zdeňek Sokol och Ilona Sochorová.

Här var i stället det briljanta orkesterspelet och de vokala insatserna behållningen. Helt lysande var sopranen **Jana Sibera** som Mařenka med fin lyster och ping på höjden. Dessutom kräver rollen också en lyrisk-dramatisk bredd som hon numera har. Lika utmärkt var hennes Jeník, **Richard Samek**, medan tenorkollegan **Josef Moravec** som hans stammande halvbror Vašek inte satte samma avtryck. En klippa var den erfarne **Jiří Sulženko** som äktenskapsmäklaren Kecal. Denne basbaryton såg jag i samma roll på Nationalteatern 1993 då han var precis i början av sin karriär.

Handlingen var förlagd i nutid, där Mařenka snavar och skadar sitt ben i andra akten och ersätts av en ny ”inhoppande” Mařenka – **Doubravka Součková** under några nummer. Men den sistnämnda ”tappar rösten” i sista akten och ersätts ”tillbaka” av den ursprungliga Sibera hoppandes omkring på kryckor. I tredje akten blev det ett rejält lyft i cirkusscenen med studsande akrobater utklädda till apor. Först då fick uppsättningen fart och energi.

SMETANA: BRUDKÖPET

Dubbelpremiär 26 och 28 maj 2022, besökt föreställning 8 maj 2024.

Dirigent: David Švec**Regi:** Alice Nellis**Scenografi och ljusdesign:** Matěj Cibulka**Video:** Michal Mocňák**Kostymdesign:** Kateřina Štefková**Koreografi:** Klára Lidová**Kormästare:** Lukáš Kozubík**Dramaturg:** Ondřej Hučín**Solister:** Jana Sibera, Doubravka Součková, Richard Samek, Jiří Sulženko, Josef Moravec, Lucie Hájková, Jiří Hajek, Jana Sýkorová, Roman Vocol.

Scen ur tredje akten ur Brudköpet. Foto: Zdenek Sokol och Ilona Sochorová.

Jana Sýkorová och Alžběta Poláčková i Rusalka. Foto: Pavel Hejný.

Den stora behållningen i Prag var nyuppsättningen av *Rusalka*, den åttonde föreställningen sedan premiären i mars. Sedan urpremiären 1901 på Nationalteatern har verket spelats 1 919 gånger i 14 produktioner. Tala om att vårda sin inhemska tonsättare!

Duon **Martin Kukučka** och **Lukáš Trpišovský** med artistnamnet SKUTR har regisserat en modern variant av sagan om sjöjungfrun som vill få mänsklig gestalt. Tyvärr belyste man inte tillräckligt skillnaderna mellan de två miljöerna. Jag har tidigare sett uppsättningar som på ett knivskarpt sätt skildrat Rusalkas naturvärld kontra prinsens mänskliga, artificiella värld.

Scenografen **Martin Chocholoušek**, som gjort scenografier för både Malmö Opera och Göteborgsoperan, svarade för ett enhetligt rum med lampetter utmed väggarna. Några bryggor på scenen alluderade på vattenvärlden, utan en droppe vatten på scen. I slutscenen, när Prinsen dör efter att Rusalka har gett honom en dödskyss, illustreras det av ett dockhus som brinner upp. All tomtebolycka är förbi och Prinsen dör sittande på en stol.

Den sångliga nivån var i världsklass! **Alžběta Poláčková**s Rusalka har allt som krävs för rollen. Hon har en fantastisk bärighet i rösten. Den 55-årige tenorveteranen **Aleš Briscein** har en stamina och en intakt röst som aldrig sviktar. Han har också gjort en stor internationell karriär, inte minst som Lohengrin.

Jana Sýkorová hade en maffig alt som häxan Ježibaba med ett härligt utspel. Likaså mezzon **Ester Pavlů** som Den främmande prinsessan, både blasé och intrigant, och med höjdtöner som skulle fått vilken

dramatisk sopran som helst grön av avund. Den basbaryton man har i **František Zahradníček** som Vattenanden går knappt att beskriva. Därtill är han en stor scenpersonlighet. Han har en enorm röst som ändå låter så vacker. Det förde tankarna till föregångare som Martti Talvela. De övriga rollerna var också besatta med toppkrafter.

Nationalteaterns orkester dirigerades både i *Brudköpet* och *Rusalka* av **David Švec** som av förståeliga skäl gör sig ett namn även utomlands. Den orkesterklang och briljans som han fick fram ur musikerna gav mig positiva rysningar.

Konstnärlig chef för både Nationalteatern och Statsoperan i Prag är sedan fem år norrmannen **Per Boye Hansen** och nog har han en stor del i utvecklingen av Prags operativ. I höstnumret intervjuar vi honom. :||

DVORAK: RUSALKA

Dubbelpremiär 8 och 10 mars 2024, besökt föreställning 9 maj 2024.

Dirigent: David Švec

Regi: SKUTR – Martin Kukučka och Lukáš Trpišovský

Koreografi: Jan Kodet

Scenografi: Martin Chocholoušek

Kostymdesign: Simona Rybáková

Ljusdesign: Karel Šimek

Kormästare: Lukáš Kozubík

Solister: Alžběta Poláčková, Aleš Briscein, František Zahradníček, Jana Sýkorová, Ester Pavlů, Yukiko Kinjo, Jarmila Balážová, Alžběta Vomáčková, m.fl.

www.narodni-divadlo.cz

National Theatre

František Zahradníček och Alžběta Poláčková i Rusalka. Foto: Pavel Hejný.